

Recenzii

**Ioan Dănilă, *Limba română în graiul ceangăilor din Moldova*,
Editura Didactică și Pedagogică S.A., București, 2005**

Ioan Dănilă

Limba română în graiul ceangăilor din Moldova

Ediura Didactică și Pedagogică · R.A.
București, 2005

În mod frecvent, o teză de doctorat este publicată, cu modificări mai multe sau mai puține, ca o lucrare de referință în domeniul respectiv. Este cazul cărții *Limba română în graiul ceangăilor din Moldova*, a profesorului Ioan Dănilă din Bacău. Subiectul este deosebit de interesant și actual, pentru că „și propune ca, pe temeiul unui studiu dialectal, să demonstreze viabilitatea elementului lexical românesc în graiul ceangăilor din Moldova” (p. 6).

Cuprinsul volumului este sistematizat în următoarele capitole: I. Introducere; II. Bilingvismul – concept, variante terminologice, concretizări; III. Limba română în graiul ceangăilor din Moldova; IV. Concluzii, urmate de o substanțială Bibliografie și de Anexe. În cadrul celui de-al doilea capitol, pornind de la definițiile bilingvismului, de la variantele lui terminologice și de la bilingvismul dialectal, autorul trece în revistă cercetările privind influența limbii maghiare asupra limbii

române și influența limbii române asupra limbii maghiare.

Cel mai cuprinzător capitol este fără îndoială capitolul III, din care cititorul, chiar nespecialist, dar interesat de problemă, află că, în românește, cuvântul „ceangău” a fost utilizat, printre primii, de către preotul-folclorist Simeon-Florea Marian, în subcapitolul Steagul din studiul istorico-etnografic comparativ *Nunta la români*, publicat în anul 1890, la București. Din punct de vedere lexicografic, o primă descriere amplă a ceangăilor îi aparține lui Corneliu Diaconovici (Sibiu, 1898).

În lingvistica românească, o descriere amplă a fenomenului fonetic caracteristic ceangăilor îi aparține lui Mircea Borcilă (*Un fenomen fonetic dialectal: rostirea lui ș ca s și j ca z în graiurile dacoromâne. Vechimea și originea fenomenului*, în *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”, Series Philologia, Fasciculus 2*, 1965, p. 109-121 și alte studii), ale cărui cercetări au constituit fundamentul științific al analizei efectuate de Dumitru Mărtinaș. Punctul de plecare al cercetării îl constituie însă analiza succintă a fenomenului, realizată de lingvistul Al. Philippide, în 1927.

Cea mai largă răspândire a acestui „ciudat fenomen de limbă” (G. Weigand, 1896) este în centrul Moldovei, printre locuitorii satelor ceangăiești din județele Neamț, Iași și Bacău. În a doua jumătate a secolului al XX-lea, fenomenul era prezent „în graiul a circa 180000 de vorbitori de limbă români și bilingvi, din cele 170 de sate cu populație catolică din județele Bacău, Neamț și Iași” (Dumitru Mărtinaș, *Originea ceangăilor din Moldova*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 76).

Cele mai importante titluri ale capitolului al III-lea se referă la istoricul termenului „ceangău/ceangăi”, la pronunțarea siflantă, ca particularitate definitorie a graiului, la limba română în graiul ceangăilor bilingvi din Moldova, la comunitatea lingvistică și conștiința lingvistică. Un subcapitol cu totul aparte

îl constituie cel intitulat *Graiul ceangăilor bilingvi din Moldova. Studii dialectale*. După ce autorul prezintă studiile privind componenta maghiară a bilingvismului ceangăiesc, se oprește asupra unei lucrări de referință pentru lingvistica maghiară și cea română, *A moldvai csángó nyelvjárás atlasza (Atlasul graiului ceangău din Moldova)*, apărută la Budapesta în 1991, în seria „Publicațiile Societății de Științe Lingvistice Maghiare”. Cercetările pentru realizarea acestui atlas lingvistic au durat 15 ani, iar „metoda geografiei lingvistice s-a dovedit puțin viabilă pentru programul de cercetare asumat, întrucât grupurile de vorbitori nu sunt totdeauna compacte și comunică sporadic între ele. În consecință, a fost elaborat un chestionar redus, de 500 de întrebări, aplicat unui număr mai mic de subiecți, ceea ce a permis finalizarea atlasului” (p. 76). Ioan Dănilă menționează că graiul ceangăilor bilingvi din Moldova nu a făcut obiectul unor studii aprofundate din partea dialectologilor români, ceea ce determină ca anumite lucrări destinate exclusiv cercetării graiurilor din Moldova să evite sistematic referirile la statutul idiomului în discuție.

Ca urmare a celor menționate mai sus, considerăm că partea cea mai importantă a volumului profesorului Ioan Dănilă o constituie rezultatele anchetei lingvistice realizată în cele 29 de localități, concretizată într-un inventar lexical (Anexa nr. 2. C, p. 112-172), care a stat la baza hărților dialectale (Anexa nr. 2. D). De altfel, cele 359 de hărți dialectale ocupă mai mult de jumătate din volum.

Obiectivul lucrării este de natură strict lexicală și a fost determinat indirect de configurația atlasului lingvistic apărut la Budapesta în 1991. Ancheta dialectală însă a fost realizată prin respectarea rigorilor metodei geografiei lingvistice. Aceasta, după cum mărturisește

autorul în *Concluzii* (p. 92), îi creează obligația morală de a continua studiul întreprins. Desigur că materialul colectat deja, schițe monografice, declarații atitudinale privind obiectivele anchetei, comentarii ale informatorilor despre cuvintele-titlu și variantele regionale ale acestora, textele dialectale înregistrate, toate vor constitui suportul unui atlas lingvistic propriu-zis, augmentat și nuanțat al ceangăilor moldoveni.

În concluzie, volumul *Limba română în graiul ceangăilor din Moldova* al profesorului Ioan Dănilă constituie prima cercetare importantă a componentei românești a graiului ceangăilor bilingvi din Moldova, așezată în linia sugestiilor formulate de dialectologii maghiari (cum am precizat mai sus) și de primii cercetători ai graiului popular – avem în vedere îndemnul lui Alexiu Viciu „profesor gimnazial în Blaj”, care scria în 1906: „mi-am zis că timpul este să adunăm la un loc cuvinte și frase dialectale și să le păstrăm posterității” (Cf. Alexiu Viciu, *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1906*). Îndemnul din 1906 al profesorului Alexiu Viciu este astăzi și mai actual, știindu-se că, o dată cu dispariția satelor, dispar și frumusețile limbii aflate în „graiul viu al poporului român”.

Prin abordarea sincronică, dar și diacronică și comparată, a graiului ceangăilor din Moldova, prin cercetarea riguroasă și realizarea masivului studiu de dialectologie asupra unei adevărate insule lingvistice, contribuția profesorului Ioan Dănilă este deosebit de importantă pentru cunoașterea particularităților lexicale ale zonei cercetate. În viitor, nu se vor putea efectua cercetări asupra acestui idiom fără a se lua în considerare volumul *Limba română în graiul ceangăilor din Moldova* de Ioan Dănilă.

Luminița Cornea

Ana Grama Brescan, *Românii sudtransilvani în secolul al XIX-lea. Județul Covasna. Contribuții documentare*, Editura Arcuș, 2007

Cercetătorul avizat al istoriei românilor din bogat dăruitul spațiu central și sud transilvănean parcurge de mai multă vreme cu interes și real câștig studiile și cercetările pertinente ale unei Doamne, și la propriu și la

figurat. Stăpână pe un bagaj informațional semnificativ este în măsură a ne fi de folos multora cu sfaturi întotdeauna aducătoare de rod privind cutare sau cutare pată ncagră sau obscură din îndelungatul și frământatul trecut